

*Az idő erjed s mélyiben a vad
 Robbanás érik. Harc jön, amelyet
 Nem látott szem! Az éj s fény összecsap
 Egy tűzontó, végső, eszeveszett
 Lázban: és minden szó a sereget
 Növelheti, mély a szent ügyre fel
 Serken. S él, hogy bírod a holt szemek
 Vádját, ha veszt a Jó: vagy győzve kel
 Ujjongó szava — s te ottan nem leszel!*

NAPOK EGY TANITÓ ÉLETÉBŐL

Irta: MORVAY GYULA

A szemben ülő egyre sűrűbben nyúlt kabátja belső zsebéhez, végül kihúzta az írást és átnyujtotta nekem, hogy nézzem meg: ma kell-e mennie és jó ügyben kell-e mennie? Megnéztem az idézést: minden rendben volt. A többit az ember mondta el röviden:

- most megyek tárgyalásra.
- igen, látom az idézésből.
- csúnya pör ez kérem, nagyon csúnya pör.
- mi lehet az?

— három szál barackfácskám volt. Már hatodik éve nevelgettem őket s ezen a nyáron az egyiket letörték, de úgy hogy az egész koronát elvitték. Otthon lesztek a barackot, a fa tetejét meg megtűzelték. Nem tudtam meg, hogy ki tette, pedig kerestem Már csak két fácskám maradt. Három nap mulva a második fát tőből lefűrészelték és elvitték. Barackostól, törzsestől együtt. Megtudtam, hogy ki volt, feljelentettem, pedig félek a pörösködéstől. Ezért megyek tárgyalásra.

Ha mindenkinek lenne elég gyümölcsfája, ha mindenki könnyen hozzájutna a barackhoz, nem lenne lopás, nem lenne ilyesfajtajú lopás. Csendesen zörög a vonat, az ember hallgat. Nem is zavarom őt, maga mondja:

- egész úton a nyári szomorúságom van eszembe. Tudja: ahány fát látok ott kint, az mind a barackfáimat hozza eszembe.
- És elfordul, hogy ne kelljen kinéznie a vonatból.

*

Tardoskedden voltam. Emiítették, hogy hallgatták legutóbbi rádió-felolvasásomat. Mindenben egyetértettek velem, csak az nem tetszett nekik, hogy az öregasszonyokról olyan nagyon igazul beszéltem.

- hogyan kellett volna beszélnem a novellában?
- egy kicsit meg lehetett volna szépíteni sorsunkat — mondta egy idősebb ember. Nem szép a mi sorsunk, fáj, hogyha egészen őszintén tudomást szerez róla a világ.

Belső világuknak talán ez az első aktivitása, mert érző észrevevés ez. Ez a lelki munka már rájött valamire, felismert varaimit és a jóvátételt ígérgeti (tudat alatt) akkor, amikor szégyenli sorsát. Rosszul esik nekik, hogy a közönségnek még az is fáj majd, ha az ő póré sorsukról valóban igaz képet hall.

*

Érsekujvárra utaztam. A vonaton elémkerült egy arc. Megdöbben-tem. Valahol láttam ezt az embert, de nem tudom, hogy hol.

Éppen átmentünk a Vág folyón, mikor az ember felkelt, megsimította kis kecskeszakáit, rámnevetett és bemutatkozott:

— Oszip Oszipovics.

Csak ezt mondhattam rá, mert megismertem őt:

— Júlij Francovics Morvay.

Egy ember, egy darab kép napjaimból újra elém tárult. Érettségire készültem Budapesten, amikor az egyik napon Barcsay-uca 6-os számú lakásomra, Peck cipész bácsihoz hivatalos, pecsétetes levelet hozott a posta. A csehszlovák konzulátus értesít, hogy eleget kell tennem katonai kötelezettségemnek, jelenjek meg a konzulátuson sorozás végett. Másnap Kopp osztályfőnök úrtól elkértem magam és elmentem a konzulátusra, ahol már többen voltunk. Ezredes-orvos jött, barackot nyomott fejemre, hogy mit akarok itt a könyvekkel?

— sorozásra jöttem, utána megyek órára.

— ige-en? Kérem, azonnal!

Csak az inget kellett levetnem, mert sokat tornáztam: izmos mellkasom alkalmassá tett. Éppen történelem óra volt, mikor visszamentem. Kopp tanár úr megkérdezte:

— hát bevettek?

— igen, bevettek.

— be is fogsz vonulni?

— okvetlen.

Az orosz nyelvvel már hetedikés koromban foglalkoztam. Teljesen magamtól tanultam. Dr. Nagy Iván nyelvtanából tanultam, és — emlékszem — Dr. B. Gy.-höz mentem el, hogy vizsgáztasson: tudok-e oroszul. Mikor beállítottam, elcsodálkozott:

— mit óhajt?

— sziveskedjék kikérdezni, tudok-e oroszul?

Nézett, kérdezett, azt hitte, hogy elmebajos vagyok, de aztán oroszul szólt hozzám, feleltem, majd iratott velem. Két hibát csináltam. Azóta aztán többször is felmentem. Érettségi után hazajöttem. A parkani állomáson: pitná voda-t kiabált a gyerek. Nem értettem. Még azon őszel bevonultam Terezinbe az első huszárezredhez, másnap Prágába kerültem az ezred első századához. Rövidesen felkerestem a prágai oroszok helyét a „Zemgort” Az első ember, akivel találkoztam: Oszip Oszipovics újságíró volt, így mutatkozott be. Alig tudtam vele beszélni. Most érzem, hogy milyen nehéz egy nyelvet egyedül megtanulni. Minden másik szava ismeretlen volt. Két hét múlva azonban már megérthetően társalogtunk. Rövidre rá a század könyvtárosa lettem. Szorgalmasan tanultam csehül és tanultam az orosz szavakat. Jirások után jött Wolker, Brezina, Babel és Ivanov.

Ma találkoztam ezzel az emberrel, aki egy egész életképet hozott elém. Idegesebb, szakálla őszebb, soványabb és egyre kevesebb a hite. Második mondata Oroszország. Várom, hogy mit mond. Kék szemei a nyitrai dombok felé menekülnek, arra van kelet és csüggedten mondogatja:

— vége. Elkéstünk és én is elkéstem. Ők már megelőztek minket. A munkával, a munkával előztek meg 'azok minket Júlij Francovics!

Nem is kérdeztem, hogy hová megy, Érsekujvárra ő is leszállt és kezét fogott velem, aki Prágában számára akkor az egyetlen venge-recet jelentette, akivel 15 hónapig találkoztam, aki új szavakat magyarázott.

— de szvidanje!
 — de szvidanje, mondom, de azt sem tudom, hogy mikor is lesz az a viszontlátás.

*

Ujra melegebbek lettek a napok, mintha újra tavasz lenne. A fák néhol nehezebben hullatják leveleiket: a melegben a protoplazma csak nem akar levonulni a gyökerekbe, csak nem akarja lassítani tempóját. Ezekben a napokban sok minden történik körülöttem.

Ma voltam Pozsonyban. *Emberek a majorban* című készülő regényemtől olvastam fel egy részletet. Két órakor már ott voltam, de nem akartam senkihez elmenni: az egyik padon ültem és olvastam Volkonskij: Cteni z ruskych dejin a z ruské literatúry című könyvét Tíz perc alatt mennyi típus ment el előttem! Elsétált a szakácsnőt, szolgálót tartó nagysága. Utána jött a munkás, aki kezében hozta déli edényeit. Láttam, hogy állandóan a földre néz és valóban, le is hajolt egy cigarettavégeért. Felvette, széjjeldörzsölte és zsebébe tette a dohányt. Öreg pár ment el előttem. Az ember mindig megállt és valamit beszélt az asszony-nak, aki semmiképpen se akart öregnek látszani. Új házak előtt volt a pad, de úgy éreztem, hogy ezek az új házak sincsenek jól megtervezve. Mihelyt sötét szobákat láttam, elgondolkoztam: nem jól tervezett a mérnök! A városi játszótéren egy csomó gyerek zsibongott: homokban játszottak, állandóan folyt számukra a víz. Milyen boldog ez a gyerekkor! Nekem a szív házak melléke jutott, egy szegényes, pocsolós tó, gyomos árkok, rozsdás fazekakkal, törött üvegekkel tele árkok. A padon ültem, olvastam, nem mentem ismerősökhöz. Nem is akartam menni.

*

Még mindég szomorú az idő. A tanítás is fojtottabb kedvvel ment. Egyik kislány a tizórai szünetben odajött az asztalhoz, megvárta, míg valamit feljegyeztem, aztán így szólt:

— kéremszépen tanító úr, sziveskedjék hazaengedni.

— dolgom lesz.

— mit kell elvégezned?

— édesanyámnak vizet kell behordanom, mert gyermeke született.

Nyugodtan, értelmesen mondta ezt.

— mikor született a kisbaba?

— ma reggel.

— ott van nála az orvos? Vagy a bába?

— egyikse, mert szegények vagyunk, nem telik egyikre sem. Nekem kell vizet hordani, meg meg is melegitem. Édesanyám is kéreti magát, hogy engedjen haza. Délután már ejövök. Csak egy órára hazaszaladok.

Elengedtem. Nagynövésű, szép kislány, kihez két év múlva bekopogtat a legény. De mi lesz később, ha neki is gyermeke lesz? Ki melegít majd neki vizet?

*

Már hetek óta nem hallgatok rádiót, mert nincs pénzem elemekre. Csend ül most szobám sarkában és nem hallom a levegőn keresztül a világ egy szeletének zengését, mozgását. Éppen ma irt Sellyei József. Levele így hangzik: „Kedves Gyuszi, rendes időben megjött a gépelés, köszönet érte. Hétfőn hallgattam Jócsik előadását, olyan szépen még nem boncolt szét téged senki. Ha bejönne Salára, ugorj be. Mostanában

majdnem mindég otthon vagyok, Blankát üdvözlöm U. i. Proh. megküldte a címlaptervezeteket, de akkorák, hogy albumalakúnak kellene lenni hozzá a könyvnek, hogy még a cím is kiférjen. Kisebbit kértem." Ilyen rövid levelet irt. A címlap-tervezés Prohászka István somorjai festőművésztől való, aki Sellyeinek az Akadémia által kiadandó könyve címlapját tervezi meg. Ujság sem jár hozzám, mert nem bírom előfizetni, ingyenpéldányt pedig nem küldenek. Ugy is bajos, hogy ledolgoznom novellákkal, vagy versekkel, mert egyszerűen nem hozzák le versemet vagy novellámat, akkor aztán az összegyűlt előfizetést sehogyan sem bírnám kifizetni. Idegen nyelvű lapok járnak, de ha azokról lemondok, akkor elfelejtem a nyelvet. Így azt sem tudom, hogy mi a bratislavai rádió magyar óráinak a programja. Egyedül, magamban élek. Ugy érzem, hogy az uccák szélénél számomra lezáródott a világ.

Ü D V Ö Z L E T ,   H A Z A T É R É S K O R

Irtá: SALAMON ERNŐ

Ne ugassatok telepi kutyák,
melengessetek most már gyári rétek,
elmult a gyötrő, ifju szőnyeg,
csavargásomból megtértem közéték!

Köszöntlek rönktér! Nagy erdei fák
hamvas husa, kifosztottan az ágtól!
Városinak oly' idegen világ,
de én nekem menedék e világból!

Zengj cirkula, búgj gáttér, hollá, hollá,
perdülj le moszt, nyujtózz álmos anyagtér!
Szerszámműhely! csengess és dudolj rá!
Ezért jöttem vissza e régi hangért!

Jó barátom szeles, barna mező
eső hozója, napfény hordozója,
villámok ágya, ködökbe vesző
őszí tér, teli hó jó ringatója

fogadj jól! Kicsiny lakásunk üres,
nem tud már rólam, ki gyerekfejemmel
láttam halált és kinlódtam peres
család közt s korán, örök szerelemmel

bújtam az Első friss mellére és
egész Osztállyal kellett, hej, perelnem,
de nem volt hiába a szenvedés:
örök szerelmem lett első szerelmem.

Csüggedt eső, novemberek vize
zúgj le az öreg, elkorhadt csatornán!
Mit nem mutathat tükör, semmise —
ablaküveg mutasd meg régi formám: